

МЕДИЧНА ОСВІТА ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

А Проаналізовані сучасні психолого-педагогічні проблеми медичної освіти. Увага акцентується на формуванні ціннісних орієнтацій і моралі майбутніх лікарів у вищих медичних закладах.

Ключові слова: медична освіта, цінність, мораль, майбутній лікар.

Актуальність теми. Україна обрала шлях розбудови суверенної демократичної правової держави, метою якої є піднесення вітчизняної спільноти до найвищого рівня цивілізації і культури та спрямування на інтеграцію до європейського співтовариства. У цьому процесі на медичну освіту покладається важлива місія оновлення процесу виховання лікаря нового суспільства та формування ціннісних орієнтацій відповідних цьому суспільству.

Поглиблення кризи медичної освіти та її наслідків протягом ХХ й початку нового століття зумовили необхідність радикальних змін у ставленні людини до медичної освіти загалом. Підтвердженням останнього є аналіз міжнародних правових документів, зокрема «Концепції розвитку вищої медичної освіти» (2008 р.), в якій підкреслюється, що розвиток і реформування національної системи охорони здоров'я потребує підготовки нового покоління висококваліфікованих медичних працівників, упровадження інноваційної діяльності лікаря в ринкових умовах.

Означене вище дає підстави стверджувати, що медична освіта і виховання нині набувають системного характеру.

Розвиток та реформування національної системи охорони здоров'я потребує єдиної вертикалі управління і контролю з боку держави та підготовки нового покоління висококваліфікованих медичних працівників, широкого впровадження інноваційних технологій в охорону здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роботи Н. Асташової, І. Беха, І. Гомілко, І. Дряпки, О. Коломієць, Г. Онкович, Н. Ткачової, А. Ярошенко, Т. Ящук присвячені пошукам шляхів осучаснення та аксіологізації змісту освіти та виховання. Безпосередньо проблеми модернізації, оптимізації та аксіологічної підготовки майбутніх лікарів розглядають В. Головчук, І. Голубович, О. Нечушкіна, Т. Пащенко, М. Попов, О. Уваркіна, О. Чернецька та ін.

Проблема розвитку професійного становлення лікаря розглядається у наукових працях Д. Адамса (D. Adams), Ф. Вартаняна, Л. Гріна (L.Green), Г. Каплан, Д. Кіндіга (D. Kindig), Дж. Коена (J. Cohen), Т. Едварда (T. Edward), Е. Фора (E. Faure), Н. Шестак, М. Орлова, М. Покровського, М. Ріво (M. Rivo), Дж. Тодда (J. Todd) та ін.

Торетичну основу сучасних досліджень проблем виховання зростаючої особистості у філософсько-культурологічному й психолого-педагогічному аспектах щодо гуманізації сучасної освіти становлять роботи багатьох учених (І. Бех, Н. Бібік, В. Кремень, О. Пехота, С. Сисоєва та ін.); теорії неперервної освіти (К. Беляєва, Л. Гончаренко та ін.); результати педа-

гогічних досліджень у галузі медичної освіти майбутніх медиків (В. Аверін, В. Бабаліч, Л. Дудікова, І. Кахно, Н. Кудрява, Л. Перес, Ю. Ющенко та ін.). Історико-педагогічний, загальнопедагогічний і психологічний аспекти формування ціннісного ставлення майбутнього фахівця вивчали М. Бердяєв, П. Кравчук, М. Кузнецова, О. Чаплигін, І. Шпачинський та ін.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що формування компетентного майбутнього лікаря у вищій школі відбувається у процесі освіти впродовж життя та на основі всебічної індивідуалізації навчання. Система такої медичної освіти покликана сформувати спеціаліста, який готовий до постійного саморозвитку, самовдосконалення та самоаналізу власної діяльності, здатного до активного самостійного засвоєння знань і дієвого застосування їх на практиці.

Поглиблення глобалізаційних та інтеграційних процесів у всіх сферах буття суспільства, зростання ролі медичних знань у майбутніх лікарів, їх системності, цілісності, потреба у науково обґрунтованих методиках медичного виховання та ціннісного ставлення до праці лікарів зумовили вибір теми статті.

Мета статті – проаналізувати проблему професійної підготовки майбутніх лікарів нового суспільства з новими цінностями та світоглядом.

На різних етапах наукового пошуку для досягнення мети використовувалося вивчення нормативних документів, психолого-педагогічної, монографічної і довідкової літератури з проблем медичної освіти майбутніх лікарів у вищих навчальних закладах із подальшим аналізом, синтезом і узагальненням дослідницьких матеріалів.

У статті 4 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1993 р., зі змінами згідно із Законами: №121-VI від 12.02.2008 р., №76-VIII від 28.12.2014 р., №326-VIII від 09.04.2015 р., №928 VIII від 25.12.2015 р. тощо) визначена гуманістична спрямованість, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими або індивідуальними інтересами, підвищений медико-соціальний захист найуразливіших верств населення; положення Конституції України (1996 р.), Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), Національної доктрини розвитку освіти (2002 р.), «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2010 р.), «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.» (2012 р.), «Типового положення про університетську клініку вищого навчального закладу (закладу післядипломної освіти)» (2015 р.). Професійна підготовка майбутніх лікарів має бути зорієнтована на формування не лише лікар-

ської компетентності, а й готовності випускників медичних ВНЗ до участі в забезпеченні гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності й довголітнього активного життя громадян.

Водночас об'єктом вивчення в медицині стали не тільки організм людини як цілісна система, але й фізико-хімічні процеси та психологічні фактори, що впливають на здоров'я людини і пояснюють фізіологічні основи нормального функціонування організму та його патології. Означена обставина в реалізації медичної освіти формує системність в обґрунтуванні якості медичної освіти, вивчення і вирішення проблеми гуманітарного рівня «людина та її здоров'я», яка виокремлює соціальні, психолого-педагогічні та духовно-моральні аспекти освіти майбутніх лікарів.

Підготовка спеціалістів із вищою медичною освітою – це тривалий, системний і планомірний процес, управління яким здійснюється на основі державних стандартів, нормативної та навчально-методичної документації, що визначає зміст освіти й організацію навчання у вищих навчальних закладах.

Тому серед завдань, які постають перед ВНЗ, зокрема й медичними, є забезпечення умов формування людського капіталу, особистості, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, розвитку вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах; розвивати та реалізовувати здібності й таланти [2]. Отже, виникла потреба в лікарях нового часу, у фахівцях із високим рівнем сформованості професійно значущих рис і творчого потенціалу, котрі здатні якісно й сумлінно виконувати свої професійні функції та соціальну роль, постійно навчатися [1].

Результати дослідження. Як стверджує В. Мілерян, вища медична освіта прагне досягнення трьох взаємопов'язаних і взаємозумовлених цілей: дати випускникові вишу знання, вміння, навички на сучасному науковому рівні з найважливіших розділів медицини; навчити постійного поповнення знань, самовдосконалення з обраної спеціальності, навичкам самоосвіти; створити умови для розвитку ініціативної, творчої особистості і саме особистості лікаря. До представників медичної професії суспільство в усі часи висувало підвищені моральні вимоги. Особистість лікаря визнається головним і вирішальним фактором клінічної медицини [6].

За словами М. Бабак, сучасний стан медичного обслуговування в країні потребує докорінних змін. Ця теза є апріорною як для пацієнтів, так і для самих медиків. Професійне становлення медичного працівника є складним, тривалим і суперечливим процесом, який включає різні змістовні та структурні компоненти [1]. Успішним у своїй професійній діяльності може бути лише той лікар, який є висококваліфікованим фахівцем і творчою особистістю, яка з високим рівнем професійної самосвідомості та відповідальності відчуває себе потрібною суспільству. Такий лікар може бути й конкурентоспроможним, здатним працювати самовіддано, з високою результативністю. Професійна підготовка майбутнього лікаря – тривалий процес формування його не лише як фахівця, але й як особистості. Освіта є необхідною умовою для підготовки спеціалістів у будь-якій галузі, вихід-

ним моментом для професіоналізму, високого рівня і якості виконання дій спеціалістом у сукупності з індивідуально-особистісними рисами [8, с. 10].

У процесі професійної підготовки необхідно зосереджуватися й на формуванні у майбутніх лікарів таких рис, як спостережливість і проникливість, розвинуте клінічне мислення, професійна наполегливість і пристрасність. Хворий чекає від лікаря прояву вищих моральних якостей, хоче бачити в ньому високо духовну людину, яка підтримає, допоможе, не нашкодить, полегшить фізичні й моральні страждання [1].

Пацієнти бажають звертатися до лікаря, якому притаманні чесність, порядність, сумлінність, доброта, толерантність, співчуття, самодисципліна, високий професіоналізм, серйозне ставлення до виконання своєї справи. Хворі довіряють такому лікареві, а це пришвидшує процес одужання, вселяє віру в успішність призначеного лікування, бо є надзвичайно важливим позитивним фактором у боротьбі з хворобою.

Майбутній лікар у процесі фахової підготовки повинен оволодіти основними засадами медичної моралі – системою норм і вимог до поведінки та морального обличчя лікаря, що реалізуються у професійній діяльності.

Мораль регулює ставлення лікаря до хворого, до здорової людини, до колег, до суспільства й держави. Мораль (від лат. *moralis* – моральний, *moris* – звичай) – це сукупність історично зумовлених правил, норм, звичаїв, принципів співжиття і поведінки людей, їх відносин у процесі виробництва матеріальних і духовних цінностей, що визначають їхні обов'язки один до одного, до соціальних груп, верств, класів, до суспільства, і виконання яких базується на громадській думці.

Цінність – будь-яке явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, час, здоров'я тощо, заради якого вона живе. Цінність – шлях, який ми вибираємо. У житті кожної людини існує певна система цінностей.

Етичні цінності – норми поведінки, що встановлювались протягом усього життя людства. Це неписані правила поведінки людини. Без них би не склались нормальні відносини в суспільстві.

Етичні закони і позиції у медицині – це погляди і знання, що наочно інтегрують моральні основи особистості лікаря й загалом лікарювання, теорію й практику стосунків із хворими, суспільством і колегами.

Медична етика включає постулати про лікарський обов'язок, слово лікаря, лікарську таємницю, добро й зло, інші моральні та філософські категорії та пріоритети в охороні здоров'я.

Лікарська деонтологія – догми професійних обов'язків у медицині, вона є прикладною частиною концептуального вчення про медичну етику. Честь і гідність, авторитет і обов'язок лікаря – риси взаємопов'язані; медична етика нерозривна з компетентністю, класифікацією лікарів. Гармонійне поєднання моральних якостей із професійними знаннями, навичками й досвідом забезпечує ефективність і результативність виконання професійного обов'язку. Лікарський професіоналізм формується поступово, починаючи з теоретичних знань і вміння правильно говорити про хворобу, викладати факти так, щоб вони сприяли не погіршенню, а покращенню стану хворого. Тому

необхідно розвивати у студентів культуру професійного спілкування, оскільки це також одна із професійних рис майбутнього лікаря; потрібно спрямовувати їх на постійне мовленнєве самовдосконалення

Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає в процесі підготовки майбутніх фахівців максимально враховувати індивідуальні особливості студента. Серед особистісних рис, якими повинен володіти майбутній лікар, виділяємо відповідальність перед справою та людьми, добropорядність, соціопривабливість, єдність слова та діла; фізичне, психічне та моральне здоров'я, освіченість, загальнокультурну грамотність; креативність, контактність, самоконтроль [2, с. 23].

У контексті нашого дослідження важливим є твердження про те, що систему цінностей у медичній освіті і в освіті в цілому доцільно розглядати на двох рівнях:

І рівень – цінності, пов'язані зі статикою системи освіти: цілі як цінності; зміст освіти як цінність; методи і форми спільної діяльності викладача й студента як цінності.

II рівень – цінності, пов'язані з динамікою системи освіти: технології навчання, технології виховання як цінності, відповідні методики.

Система особистісних цінностей – система ціннісних орієнтацій – система мотивів медично доцільної поведінки – відповідне ставлення до хворого – активна позиція щодо медичної діяльності [2].

Нині в контексті медичної освіти надзвичайно актуальним є підвищення мотивації до навчання шляхом упровадження новітніх інформаційних технологій і підготовка майбутніх лікарів, поліпшення матеріально-технічного забезпечення клінічних баз університетів, створення університетських клінік тощо. Мотиваційно-ціннісний компонент процесу формування творчого потенціалу майбутніх лікарів визначається сукупністю явищ, мотивів, які спонукають студентів до самостійної роботи, самоосвіти, самовиховання відповідно до внутрішніх потреб і зовнішніх умов, які набувають особистісної значущості.

У ході дослідження встановлено, що оптимальний вибір методів навчання – традиційних і нестандартних (проблемні, інтерактивні лекції, бесіда, дискусії, прогнозування й аналіз педагогічних ситуацій, круглі столи, майстер-класи, конференції, рольові та ділові ігри, відеометод, презентації, захист студентських проектів, мультимедіа тощо) – сприяв підвищенню оптимізації процесу навчання.

На основі теоретичного аналізу теми нашого дослідження звертається увага на формування трьох сфер навчання майбутнього лікаря: інтелектуально-пізнавальна, мотиваційно-ціннісна і діяльнісно-практична.

Надання переваги одній зі сфер, спосіб, за яким відбувається набуття медичних знань, розвиток медичного мислення, мотивів закріплено у базисних традиціях медичної освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Найважливішим педагогічним завданням у формуванні професійної підготовки та професійного світогляду майбутнього лікаря стає досягнення такого рівня якості вищої медичної освіти, який дасть йому можливість включитися в активну професійну діяльність, бути здатним діяти в різних професійних ситуаціях і проявляти себе як компетентна особистість зі сформованою духовно-моральною і життєвою позицією.

Отже, наразі потребують коректив окремі аспекти професійної підготовки майбутніх лікарів: мотивація певних категорій студентів і викладачів до самовдосконалення; забезпечення наявності університетських клінік; приведення умов навчання студентів-медиків до відповідності з вимогами часу; переорієнтація застарілих традиційних методів навчання на інноваційні педагогічні технології; потребує підвищення рівень соціального захисту викладачів тощо. У професійній підготовці фахівців (у тому числі й майбутніх лікарів) треба акцентувати увагу на розширенні медичного кругозору, формуванні професійної свідомості майбутніх лікарів, на посиленні спрямованості на саморозвиток особистості студента, що сприяє його самореалізації та професійному самовиявленню. Професійна підготовка майбутнього лікаря – тривалий процес формування його не лише як фахівця, а й як особистості.

Список використаних джерел

1. Бабак, М. І. Формування особистості медика третього тисячоліття / М. І. Бабак // Медична освіта. – 2002. – № 1. – С. 49–50.
2. Василенко, В. О. Цінність і оцінка / В. О. Василенко. – Київ : Наукова думка, 1964. – 160.
3. Іщенко А. Ю. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: перспективи для України / А. Ю. Іщенко // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 4 (33). – С. 98–102.
4. Косарев, І. І. Педагогические аспекты высшего медицинского образования / И. И. Косарев, А. В. Попков. – Москва : ФГУП Эксперим. типогр., 2003. – 274 с.
5. Лист МОН України № 1/9–93 від 07.02.2009 «Про практичну підготовку студентів».
6. Міжнародні відносини / Медичний інститут Сумського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://med.sumdu.edu.ua/index.php/uk/2012-12-10-19-31-29/2013-08-08-14-31-14> [in Ukrainian].
7. Мілерян, В. Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах : метод. посіб. / В. Є. Мілерян. – Київ : Хрещатик, 2004. – 80 с.
8. Никитин, В. А. Социальная работа: проблемы теории и подготовки специалистов : учеб. пособ. – Москва : Моск. психол.-соц. ин-т, 2002. – 236 с.
9. Передерій, В. Г. Стратегія Євроінтеграційного реформування вищої медичної та фармацевтичної освіти України / В. Г. Передерій // Медична освіта – 2005. – № 2. – С. 9–11.
10. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах. Затверджено наказом МОН України від 2 червня 1993 р. № 131.
11. Положення про організацію освітнього процесу в ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» / Укл. : Т.О. Перцева, Н. В. Ліхолетова, С. В. Захаров. – Дніпропетровськ : Навч. відділ ДЗ «ДМА», 2015. – 43 с.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу : 30.10.2016

Маггларова К. Г. Медицинское образование и ценностные ориентации будущих врачей.

А Проанализированы современные психолого-педагогические проблемы обучения медицинского образования. Внимание акцентируется на формировании ценностных ориентаций, морали будущих врачей в высших медицинских заведениях.

Ключевые слова: медицинское образование, мораль, ценность, будущий врач.

Magrlamova K. G. Medical education and future doctors' axiological attitude.

S In this article we have analyzed modern psychological and pedagogical problems of medical education. The most important thing is formation of axiological attitude and axiological orientations, the future doctors' moral in higher medical institutions.

Key words: medical education, moral, axiological attitude, future doctor.